

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського
**Інформаційно-комунікаційні технології у вдосконаленні системи методичних
компетентностей викладача**

В умовах стрімкого розвитку інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ), появи і впровадження нових форм і методів навчання, заснованих на використанні Web-ресурсів, професійні компетентності викладача вищої школи мають безперервно вдосконалюватися і оновлюватися як професійними знаннями, знаннями нових технологій навчання, так і сучасними методичними прийомами. Численні дослідження засвідчують, що використання ІКТ в навчальному процесі сприяє поліпшенню результатів навчання. Проте такий аспект, як удосконалення професійних (зокрема методичних) компетентностей викладача на основі використання засобів ІКТ, практично залишається без уваги, не аналізується і, як наслідок, не розвивається. Вдосконалюючи навчальний процес, про одну з його головних ланок, таку як викладач, забувають. Зруйнована бува система підвищення кваліфікації, а нова, адекватна сучасним реаліям, не сформована. Тому, головний напрямок у підвищенні кваліфікації робиться на самоосвіту, саморозвиток і самовдосконалення кваліфікації викладача.

Необхідно відмітити, що, в основному, викладачі вищої школи не отримують педагогічної підготовки до початку своєї професійно-педагогічної діяльності. Вони освоюють професійну діяльність викладача вузу емпірично, в навчальному процесі, в процесі спілкування зі студентами й іншими викладачами, участі в роботі кафедри і ін. Такий емпіричний підхід призводить до різного роду проблем проектування і конструювання педагогічного процесу. Дуже часто молоді викладачі, а також і зрілі, копіюють досвід своїх старших наставників, колег, що сприяє розповсюдженню типових, шаблонних підходів до навчання студентів.

У таких умовах актуальним стає пошук ефективних форм і технологій підвищення педагогічної кваліфікації викладачів, націлених на оволодіння технологіями педагогічної і методами творчої діяльності, вдосконалення їх професійних компетентностей.

Аналіз зарубіжних і вітчизняних джерел свідчить, що в сучасній психолого-педагогічній літературі немає єдиного погляду на поняття «компетентність», проте вироблене єдине смислове поле концепції компетентності, що включає загальне розуміння про компетентність, яка складається з таких блоків: відноситься до особистості студента; не зводиться до знань, умінь і навичок, хоча і виявляється в них; може розвиватися і, відповідно, діагностуватися в спеціальним чином організованій навчальній діяльності студентів, що імітує саме професійну діяльність.

Незаперечний той факт, що професійні компетентності викладача є одним із найважливіших показників якості його професійної діяльності. Проте, не дивлячись на те, що даній темі присвячено чимало робіт, поняття «професійна компетентність» має неоднозначність трактувань і безліч визначень. Як зазначає В. Лозовецька, професійна компетентність – інтегративна характеристика ділових і особистісних якостей фахівця, що відображає рівень знань, умінь, досвіду, достатніх для досягнення мети з певного виду професійної діяльності, а також моральну позицію фахівця [1, с. 69]. У її зміст включають, окрім суто професійних знань і вмінь, такі якості, як ініціатива, співпраця, здатність працювати в групі, комунікативні здібності, вміння вчитися, оцінювати, логічно мислити, добирати й опрацювати відомості і т.д. У загальному, в роботах багатьох науковців поняття «компетентність» розглядається з різних точок зору, а у визначенні сутності компетентності відображаються різні площини діяльності фахівця, проте більшість педагогів поділяють точку зору, згідно якої компетентність включає комплекс професійних, соціальних і особистісних знань, умінь і навичок, але не обмежується ними. Питання про структуру системи професійних компетентностей також трактується неоднозначно. Це говорить про те, що автори базують дане поняття на різних основах і включають в його зміст різні компоненти.

У складі професійних компетентностей значну роль відіграють методичні компетентності, через які визначається практична діяльність викладача, що впливає на ефективність навчального процесу. Методичні компетентності пов'язані з вибором технологій навчання, засобів, форм і методів педагогічної дії, способів формування знань, навичок і вмінь студентів. Система *методичних компетентностей* учителя - це складне інтегративне утворення, що становить поєднання результатів методичної підготовки, тобто синтез знань (психолого-педагогічних, загальнонавчальних, предметних), умінь (загальнопедагогічних, спеціальних і комунікативних) і навичок педагогічної діяльності, необхідних для ефективної реалізації процесу навчання, методичного досвіду, отриманого в процесі професійної діяльності, та особистісних рис педагога [2]. У даній роботі пропонуване означення взято за основу.

Аналіз досліджень [3, с. 56] з даної проблеми дозволив зробити висновок, що «методичні компетентності педагога:

- є одним з видів професійних компетентностей педагога;
- виявляються в методичній діяльності педагога як один з видів професійної педагогічної діяльності;
- виражають єдність його теоретичної і практичної готовності до ефективного здійснення навчання і виховання студентів;
- ґрунтуються на сукупності психолого-педагогічних, методичних і предметних знань, умінь, навичок, досвіду, мотивації і особистісних якостей, необхідних для якісного виконання навчально-методичної діяльності».

Визначаючи поняття методичної діяльності викладача, не можна залишити поза увагою питання про його структуру. Специфіка методичної діяльності викладача вузу полягає в поєднанні кількох її видів:

- навчально-методичної;
- науково-методичної;
- організаційно-методичної;
- експертно-методичної.

Таке уявлення дозволило виокремити в структурі системи методичних компетентностей такі компоненти, як:

- ціннісно-мотиваційний (інтерес до методичної роботи, постановка й усвідомлення цілей методичної діяльності, наявність мотиву досягнення мети);
- когнітивний (наявність методичних знань, умінь і навичок, застосування їх у нових умовах, уміння розв'язувати методичні проблеми, засвоювати передовий досвід у галузі методики навчання відповідних предметів);
- технологічний;
- рефлексія (методична рефлексія, самокритичність, самоконтроль, самооцінка);
- оцінний [4, с. 131].

Структура системи методичних компетентностей передбачає процес їх формування в русі від одного рівня до іншого. Модернізація освіти на компетентнісній основі досліджена в роботах В. Байденко, В. Безрукової, П. Гальперіна, В. Давидова, Е. Зеєра, І. Зимньої, Н. Кузьміної, А. Маркової, Т. Сорокіної, Т. Орджі, Дж. Равена, А. Хуторського, Б. Ельконіна та ін. На думку цих дослідників існують наступні рівні формування методичних компетентностей:

- 1) адаптивний – спрямованість методичних знань і вмінь на вирішення методичних завдань з урахуванням реальних умов;
- 2) репродуктивний – сформованість цілісних уявлень про методичну діяльність (методичне забезпечення і супровід навчального процесу, знання про методики навчання навчальної дисципліни);
- 3) прагматичний – цілеспрямованість, стійкість і усвідомленість шляхів і способів методичної діяльності;
- 4) інтеграційний – висока ступінь активності педагогів і результативність методичної діяльності.

У свою чергу, А. Люботинський вказує на чотири етапи формування системи методичних компетентностей: рецептивний, репродуктивний, продуктивний, рефлексія [5, с. 823].

Методичні компетентності викладача формується в інформаційно-освітньому середовищі з використанням ІКТ (Інтернет, Web-технології, електронна пошта, електронні конференції, мережеві співтовариства й ін.), а також в умовах безперервної самоосвіти. Робота в даному середовищі дозволяє активізувати і спрямувати процес створення як традиційних, так і електронних навчальних матеріалів шляхом формування прикладних навичок, раціонального добору програмних засобів для роботи із зображеннями і документами. ІКТ виступають у ролі «електронного тьютора, захоплюючи і навчаючи одночасно». Особливо це характерно для молодих викладачів, які виростили і навчалися в умовах інформаційного суспільства, комп'ютеризації та інформаційного вибуху.

Для цього має бути забезпечена готовність викладача до процесу використання ІКТ для самостійного підвищення кваліфікації, тобто необхідно:

- по-перше, забезпечити мотиваційну готовність педагога до самостійної самоосвіти;
- по-друге, створити відповідні умови, перш за все створити інформаційно-комунікаційне освітнє середовище в процесі підвищення кваліфікації;
- по-третє, забезпечити необхідними засобами (освітні Web-ресурси), що дозволить самостійно підвищувати кваліфікацію.

Існує чимала кількість технологічних рішень для освітнього процесу.

Це є результатом того, що викладачі затрудняються, як вибрати правильне ІКТ-розв'язання для самого себе. Тому необхідно знати переваги і недоліки ІКТ-інструментів у методичній діяльності і

визначити, який вид освітніх ІКТ-інструментів підходить до конкретних умов навчального процесу і особистості самого викладача.

Основні переваги:

- адаптивність (пристосування ІКТ до індивідуальних особливостей викладача);
- керованість (у будь-який момент можлива корекція змісту, структури, способу подання матеріалу і самого процесу навчання);
- інтерактивність і діалоговий характер навчання;
- можливість комбінування різних форм подання навчальних повідомлень (текстова, графічна, анімація, аудіо, відео).

До недоліків можна віднести:

- недостатня комп'ютерна грамотність викладача;
- відсутність контактів з викладачами інформатики;
- у робочому графіку викладача не відведений час для дослідження можливостей використання Інтернету;
- існує вірогідність, що, захопившись застосуванням ІКТ, викладач перейде від розвиваючого навчання до наочно-ілюстративних методів.

Використання ІКТ, як інструмента підвищення методичних компетентностей, дозволяє викладачеві, який оволодів ними:

- використовувати знання з ІКТ в освітньому процесі;
- розуміти ідеологію, стратегію і тактику сучасної освітньої політики і активно в неї включатися;
- вільно орієнтуватися в різноманітні ІКТ-систем з метою вибору найбільш потрібної і найбільш відповідної як самому викладачеві, так і змісту дисципліни, що вивчається;
- гнучко комбінувати різні ІКТ залежно від потреб аудиторії і рівня сприйняття змісту навчального матеріалу;
- розробляти електронні навчально-методичні матеріали, у тому числі і електронні навчально-методичні комплекси дисципліни (ЕНМК);
- виконувати дидактичні, методичні й інші професійні завдання за допомогою електронних засобів навчально-методичного та навчального призначення, володіти інструментальними засобами їх розробки і технологіями підготовки ілюстративних, початкових і контрольних-тестуючих матеріалів;
- застосовувати ІКТ для підвищення організації і ефективності самостійної позааудиторної роботи студентів.

Інформаційно-дидактична база формування методичних компетентностей викладача має включати наступні компоненти: орієнтувальний; довідково-інформаційний; змістовий; інструментально-операційний; науковий; контрольний-оцінний.

Для цього можна використовувати як сервіси Інтернет, так і різноманітні програмні продукти.

Так, наприклад, сервіси Інтернет можна використовувати для спілкування з колегами за допомогою електронної пошти, обміну думками або обговорення методичних та інших проблем у вигляді інтернет-конференцій, вивчення і використання ресурсів інших споріднених кафедр, що знаходяться у вільному доступі.

Також, можна використовувати і освітні портали, які створені в рамках різних програм і під егідою різних відомств. Основне їх призначення – забезпечення інформаційної підтримки освітнього процесу, діяльності викладачів із застосування ІКТ у сфері освіти (наприклад, портал кафедри інноваційних та інформаційних технологій в освіті http://ito.vspu.net/SAIT/inst_kaf/kafedru/matem_fizuka_tex_osv/www/) (рис. 1).

Портал призначений для організації оперативного доступу до інформаційних ресурсів навчального, навчально-методичного, довідкового й інформаційного призначення, розміщених як на самому порталі, так і на інших порталах і сайтах за допомогою створення веб-інтерфейсів, системи пошуку і навігації, баз даних. На порталі сформовані різні інформаційні розділи, такі як:

☞ Загальні відомості:

- абітурієнту;
- програми;
- ЕНМК;
- освітні Е-ресурси;
- ЕОР НП;
- електронна газета.

☞ Відомості про кафедру:

- наукові працівники;
- матеріально-технічна база кафедри;

- планування роботи кафедри;
- фотогалерея;
- сторінка профспілкового комітету кафедри;
- плани та матеріали виховної та позаурочної роботи.

Рис.1. Інформаційно-освітній портал кафедри інноваційних та інформаційних технологій в освіті Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського

- ⇒ **Навчальна робота:**
 - впровадження Болонської декларації в навчальний процес;
 - державна атестація освітньо-кваліфікаційних рівнів;
 - підготовка до екзаменів;
 - дипломні і курсові роботи, виконані студентами;
 - практика з інформаційних технологій;
 - курсове навчання з робітничих професій.
- ⇒ **Наукова робота:**
 - напрями та матеріали науково-дослідної роботи;
 - підготовка науково-педагогічних працівників;
 - науково-дослідна тема кафедри;
 - експериментальна робота кафедри;
 - Інтел-проекти за програмою «Навчання для майбутнього»;
 - підвищення кваліфікації педагогічних працівників;
 - педагогічна практика студентів ОКР «Спеціаліст» та ОКР «Магістр»;
 - науково-педагогічна практика студентів магістратури.
- ⇒ **Діяльність кафедри:**
 - тематика та матеріали виступів та доповідей на методологічному семінарі;
 - всеукраїнські та міжнародні конкурси;

- співпраця з вітчизняними навчальними закладами;
- співпраця з зарубіжними навчальними закладами;
- відкриті заняття викладачів кафедри;
- видавнича діяльність;
- Актуальні проблеми сучасної науки та наукових досліджень (електронний журнал);
- семінар «Сучасні інформаційні технології дистанційного навчання».

☞ Інше:

- законодавчі акти щодо вивчення ІКТ;
- оголошення;
- новини кафедри;
- он-лайн перекладач;
- запрошуємо до співпраці.

Під час проектування своєї методичної скарбнички викладач може використовувати різні програмні продукти, починаючи від мов програмування. Викладач має змогу скласти адаптовані програми, які можна використовувати в процесі навчання, але їх застосування для викладача-предметника буде заважким. Створення освітніх продуктів за допомогою мов програмування вимагає спеціальних знань і навичок, великих затрат праці. Це можливо на основі використання готових програмних продуктів (енциклопедії, навчальні програми і т.п.). Наприклад, використання сучасних ІКТ під час вивчення графічних дисциплін відкриває широкі можливості для створення і застосування наочно-демонстраційного супроводу навчального матеріалу. Досить широко і ефективно може використовуватися пакет Microsoft Office, який включає окрім відомого всім текстового процесора Word ще і систему управління базами даних Access, і програму PowerPoint для створення електронних презентацій та Publisher для публікації матеріалів. Використовуючи текстовий редактор Word, можна підготувати роздатковий і дидактичний матеріал. Використовуючи електронні презентації та публікації, можна за мінімальної підготовки і незначних затрат часу підготувати необхідну наочність.

Таким чином використання ІКТ у підвищенні професійних компетентностей викладачів вузів стало соціально-значимою потребою, а викладацька діяльність, що реалізується без застосування інформаційних технологій, не може вважатися сучасною. Перехід до інноваційної професійно-педагогічної діяльності можливий лише за умови досягнення високого рівня педагогічної майстерності, усвідомлення цілей, сенсів і цінностей педагогічної праці, перспектив розвитку освіти не тільки як економічного, а в першу чергу як культурного і соціального феномена.

Список використаних джерел

1. Гуревич Р. С. Інформаційні технології навчання: інтегрований підхід / Р. С. Гуревич, М. Ю. Кадемія, М. М. Козяр ; за ред. Гуревича Р. С. - Львів : Вид-во «СПОЛОМ», 2011. - 484 с.
2. Сімоненко Л. Ю. Методична компетентність як складник професійної компетентності вчителя української мови / Електронний ресурс. Режим доступу: https://www.google.com.ua/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&uact=8&ved=0CBwQFjAA&url=http%3A%2F%2Ffirbis-nbuv.gov.ua%2Fcgi-bin%2Ffirbis_nbuv%2Fcgiiirbis_64.exe%3FC21COM%3D2%26I21DBN%3DUJRN%26P21DBN%3DUJRN%26IMAGE_FILE_DOWNLOAD%3D1%26Image_file_name%3DPDF%2Fnvd_2013_2_28.pdf&ei=CzCdVIbkBcm4OIv5gIgE&usq=AFQjCNH0W7OxR5u_GGld-yBNNqAK36uRuA&sig2=0XfdWgzEVSqsF5yEUq3dXw
3. Нагибина Н. А., Ипполитова Н. В. Сущность понятия методическая компетентность педагога // Научный поиск : вестн. кафедры педагогики и психологии БГУ. - 2013. - № 3. - С. 56-57.
4. Соловова Н. В. Методическая компетентность преподавателя вуза. - М. : Изд-во АПК и ППРО, 2010. - С. 126-138.
5. Люботинский А. А. Структурно-функциональная модель методической компетентности будущих учителей иностранного языка в условиях инновационной образовательной среды // Молодой ученый. - 2014. - № 8. - С. 820-825.

Нерода Т.В.

Українська академія друкарства

Інформаційні технології автоматизації типових процесів в інфраструктурі освітнього закладу

Реалізація навчального процесу в закладах освіти традиційно ґрунтується на досягненнях інформаційних технологій, переважно спрямованих на втілення змісту освіти відповідно до державних стандартів. Науково-педагогічні аспекти щодо специфіки впровадження ІКТ-орієнтованих систем навчання у вищій школі розглядаються у працях низки вчених, серед них В. Дж. Хассон,